

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มา และความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการผลิต การบริโภค ตลอดจนนโยบายของภาครัฐบาล แม้ว่าสังคมไทยจะมีความตื่นตัว และตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงอยู่ในระดับน้อย ทั้งที่ความเป็นจริง สิ่งแวดล้อมที่ดีจัดได้ว่าเป็น “สินค้า” อย่างหนึ่งที่คนมีความต้องการยินดี และเต็มใจที่จะจ่ายเงินเพื่อบริโภคสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับตนเอง ครอบครัว หรือคนที่รัก ในทำนองเดียวกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษก็เป็น “สินค้า” อย่างหนึ่งที่คนต้องการจะกำจัดหรือผลักไสให้ห่างตัว และต้องการควบคุมไม่ให้พิษแพร่กระจายเป็นอันตรายต่อสังคม (ดิเรก ปัทมศิริวัฒน์ และพรเพ็ญ วิจักขณ์ประเสริฐ, 2538)

ในปัจจุบัน ขยะและสิ่งปฏิกูลได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของหลาย ๆ ท้องที่เกือบทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานคร หรือเมืองท่องเที่ยว ที่มีการพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปริมาณขยะจำนวนมากมาจากบ้านเรือน ตลาด ย่านการค้า และแหล่งบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเมืองและจำนวนประชากร โดยเฉพาะแล้วคน ๆ หนึ่งมีส่วนผลิตขยะวันละ 0.8 -1.0 กิโลกรัม นอกจากนี้ ระบบการกำจัดขยะที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูลเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้น และส่งผลกระทบต่อตามมา เช่น ปัญหามลพิษ สงกคลื่นเหิมัน ปัญหาสุขภาพอนามัย การทำลายทัศนียภาพที่สวยงาม นอกจากนี้ มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด (2545) ยังเห็นว่าปัญหาขยะยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต เนื่องจากความสามารถและมาตรฐานการควบคุมสิ่งแวดล้อมมีไม่เพียงพอ ในแต่ละวันขยะในกรุงเทพฯ ถูกทิ้งไว้โดยไม่ได้เก็บประมาณ 500 ตัน ซึ่งมีจำนวนถึง 2.5 เท่าของขยะทั้งหมดในเมืองเชียงใหม่ ความสามารถในการเก็บขยะของเมืองเชียงใหม่ไม่เพียงพอกับจำนวนขยะที่มีอยู่ ทำให้ในแต่ละวันมีขยะที่ยังไม่ได้เก็บหลงเหลืออยู่พอๆ กับขยะในเมืองลำปางทั้งหมด

ขณะที่ยุพิน ประจวบเหมาะ และนุกูล กรยีนยงค์ (2534) กล่าวว่า ขยะนอกจากจะทำลายทัศนียภาพแล้ว ยังเป็นภัยต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนนั้นด้วย ขณะที่

ปริมาณขยะเป็นปฏิกิริยาโดยตรงต่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ และความหนาแน่นของประชากร ดังนั้นจึงมีการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น ปัญหาขยะหรือของเหลือใช้ก็มากตาม ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมให้เลวลง ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2544) ปรากฏการณ์ที่ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมประการหนึ่งเกิดจากปัญหาขยะที่มากขึ้น จนกระทั่งโลกนี้จะเต็มไปด้วยขยะ เมื่อ พ.ศ. 2530 เรือขนขยะลำหนึ่งชื่อ Mobro ออกจากเกาะ Long Island ในเมืองนิวยอร์ก จึงเที่ยวหาที่ทิ้งขยะประมาณเกือบ 10,000 กิโลเมตรกว่าจะทิ้งได้ เป็นครั้งแรกที่ทำให้ประเทศอเมริกาเริ่มต้นคิดว่า บัดนี้ภัยขยะร้ายแรงถึงอย่างนี้แล้วและก็ไม่สิ้นสุดแค่นั้น ในปีต่อมา 2531 เรืออีกลำหนึ่งชื่อ Pelicano บรรทุกขี้เถ้าที่มีพิษจากเมืองฟิลาเดลเฟียในประเทศอเมริกา ไปหาที่ทิ้งขยะ 13 ล้านกิโลกรัม ในประเทศต่างๆ แต่ไม่มีใครรับ หายอยู่ 2 ปี จึงทิ้งได้ ต่อมาประเทศพัฒนาแล้วก็มีการส่งออกขยะไปยังประเทศที่ยากจนให้เป็นที่ทิ้งขยะ จนถูกประณามว่าเป็นจักรวรรดินิยมขยะ เนื่องจากแหล่งที่ทิ้งขยะในประเทศจะเต็มแล้ว ปัจจุบันปัญหาขยะจึงเพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วมากยิ่งขึ้น

นอกจากปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นมากจนไม่สามารถจัดเก็บ และกำจัดได้หมดแล้ว ส่วนประกอบของขยะที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัสดุที่ย่อยสลายได้ยาก และวัตถุอันตรายในปริมาณที่มากขึ้น ก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการกำจัด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542) เช่นเดียวกับที่ Minehart and Neeman (2002) ได้เขียนถึงการจัดการขยะอันตรายไว้ใน "Journal of Environmental " ว่าการจัดการกับขยะอันตรายในอเมริกา ต้องเผชิญกับการคัดค้านระหว่าง 2 ฝ่าย คือฝ่ายเทศบาล กับฝ่ายรัฐบาลผู้มีอำนาจในการลงโทษปรับ โดยฝ่ายหลังเห็นว่าผู้ใช้ทรัพยากรของสังคม และสร้างต้นทุนให้กับสังคม สมควรเป็นผู้จ่ายภาษีในการจัดการขยะในอัตราที่สูง โดยภาษีนั้นจะถูกนำไปใช้เพื่อการขนส่งไปทิ้งในที่ไกล ๆ แต่กลับมีปัญหาเรื่องการหาที่ทิ้งขยะไม่ได้ จึงนำไปสู่การแก้ไขในการดำเนินการเกี่ยวกับขยะเสียใหม่ โดยมีทางเลือก 2 ทางด้วยกันคือ ทางเลือกที่หนึ่ง ใช้การบังคับซื้อที่ดินเป็นกรณี ๆ ไป และให้เทศบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้ในบางครั้ง ด้วยการออกกฎข้อบังคับ ที่ยืดหยุ่นมากกว่าที่รัฐบาลเป็นผู้ออก อีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาคือ ใช้แผนการใช้จ่าย โดยจ่ายเงินให้กับชุมชนส่วนใหญ่ให้ยอมรับข้อเสนอ แทนการใช้อำนาจรัฐบาลบังคับซื้อที่ดินในการทิ้งขยะมีพิษ ทั้งนี้ผู้อาศัยในชุมชนดังกล่าวจะได้รับค่าตอบแทนจากการประเมินราคา แต่ทั้งสองทางล้วนมีข้อจำกัดทั้งคู่ เนื่องจากแต่ละชุมชนก็มีบรรทัดฐานของตัวเอง ซึ่งทำให้การจ่ายค่าตอบแทนแตกต่างกันออกไป

จากข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ขยะมีพิษนั้นสร้างปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมจนเกิดปัญหาในการหาที่ทิ้ง และกำจัด เมื่อขยะมีพิษได้สร้างมลพิษให้กับสิ่งแวดล้อมดังนี้ เราควรจะหาทางแก้ไข

หรือควบคุมมลพิษดังกล่าวให้ลดลง ด้วยการเปิดเผยข้อมูลของผู้ก่อมลพิษ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระตุ้นให้ร่วมมือกันลดมลพิษ ซึ่ง Jerome Foulon, Paul Lanoie, and Benoit Laplate (2002) ได้เสนอแนะว่าการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องเปิดเผยข้อมูลมลพิษที่แท้จริงจะให้ผลดีกว่าการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการให้ข้อมูลแก่สาธารณะ

เมื่อขยะมีความสัมพันธ์แบบแปรผันโดยตรงกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกำจัดขยะสามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ควรแก่การสนใจคือการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (วิวัฒน์ โชติเลิศศักดิ์, 2533) ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการแยกขยะก่อนนำทิ้งนั่นเอง สอดคล้องกับข้อมูลของมูลนิธิชุมชนไท (2546:ออนไลน์) กล่าวถึงปัญหาขยะของผิวดินเป็นเรื่องเล็ก ๆ ไม่น่าสนใจ แต่ปัจจุบันขยะได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติ ทำให้ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองต้องคิดหาวิธีแก้ไขปัญหามากกว่า 20 ปีมาแล้วก็ยังไม่สำเร็จ แต่กลับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในปี 2543 พบว่าในแต่ละวันมีขยะมากถึงประมาณ 38,000 ตัน เฉลี่ยแล้วคนหนึ่งทิ้งขยะ 1 กิโลกรัม/วัน และคาดว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากนิสัยการบริโภคนิยมของประชาชนในประเทศ และการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัด ไม่รู้คุณค่าของมัน จากสาเหตุนี้เองจึงเป็นที่มาของปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดหย่อน ตัวเลขของโรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลวงษ์พาณิชย์ ชี้ให้เห็นว่า การคัดแยกขยะจากครัวเรือนจะได้ขยะที่นำไปใช้ใหม่ได้ถึงร้อยละ 40 หรือวันละ 15,200 ตัน คิดเป็นเงินวันละ 38 ล้านบาท ตัวเลขนี้จะเป็นจริงได้หากมีการจัดการคัดแยกขยะ ดำเนินการอย่างจริงจังทั้งประเทศ แต่ในปัจจุบันการดำเนินการก็น้อยมากเมื่อเทียบกับประชากรในประเทศ

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาขยะได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน ขณะที่ทุกคนยังคงทิ้งขยะกันมากขึ้นกว่าเดิมทุกวัน ขยะที่อยู่ผิดที่และไม่ได้รับการดูแล นอกจากจะทำให้เกิดความไม่สะอาดแล้ว ขยะที่มีพิษก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ขณะที่ขยะประเภทนี้หากนำไปเผา ก็จะทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษในอากาศ แต่การฝังกลบอย่างไม่เหมาะสม ไม่ช้าอาจทำให้สารพิษรั่วซึมออกมาในดิน และไหลลงแม่น้ำ ซึ่งนำมาทำน้ำประปาไม่ได้ และขณะนี้พื้นที่แหล่งฝังกลบก็เหลือน้อยลง และไม่เพียงพอจะใช้เป็นแหล่งฝังกลบได้อีกต่อไป (อะมอส, 1999) นอกจากนี้โรงงานอุตสาหกรรมและเมืองบางแห่งก็ใช้แม่น้ำเป็นที่กำจัดขยะ ทำให้เกิดสารพิษสะสมในต้วปลาและนกจนถึงขีดอันตราย แต่กลับเร่งการเจริญเติบโตของพืชในน้ำบางชนิดจนกลายเป็นสีดำ และส่งกลิ่นเหม็นจนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ ปัญหาจากกองขยะนอกจากจะเป็นที่สกปรก และส่งกลิ่นเหม็นรุนแรงแล้ว ขยะที่บูดเน่าก็เป็นที่อาศัยของหนู แมลงสาบ ซึ่งเป็นพาหะของโรคหลายชนิด ดังนั้นการคัดแยกประเภทขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ ซึ่งได้แก่

กระดาษ กระดาษหนังสือพิมพ์ โลหะ และแก้ว หรือกระป๋องอลูมิเนียม สามารถนำมาหลอมทำ
ขึ้นใหม่ซ้ำแล้วซ้ำอีกจะช่วยประหยัดพลังงาน และทรัพยากรอันมีค่าได้มาก

ความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการร่วมมือคัดแยกขยะก่อนนำทิ้งใน
สังคมไทยยังมีอยู่น้อย และการแก้ปัญหาเกี่ยวกับขยะในชุมชนเมือง ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การจัด
การของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ ที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาขยะได้เนื่องจากประสิทธิ
ภาพในการปฏิบัติงานที่ความพร้อม และความเพียงพอของอุปกรณ์ ยานพาหนะ บุคลากร และงบ
ประมาณไม่สอดคล้องกับปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งที่ความจริงแล้ว ตัวการหลักที่
สร้างปัญหาดังกล่าวคือพฤติกรรมของคน โดยเฉพาะครัวเรือนในชุมชนที่ยังขาดความตระหนักที่
จะคัดแยกขยะก่อนนำทิ้ง

แม้ปัญหาขยะในจังหวัดเชียงราย จะยังไม่ใช่ปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน เฉกเช่นจังหวัด
เชียงใหม่ หรือกรุงเทพมหานคร แต่การจัดการขยะของเทศบาลเมืองเชียงรายด้วยการฝังกลบ
เพียงอย่างเดียว ซึ่งต้องใช้พื้นที่มาก และขณะนี้เริ่มเผชิญปัญหาในการจัดหาที่ดินสำหรับฝัง
กลบแล้ว เนื่องจากในแต่ละวัน มีปริมาณขยะที่ต้องฝังกลบเฉลี่ยมากถึง 70 – 80 ตัน นอกจากนี้
การจัดวางถังขยะแบบแยกประเภทก็ยังมีน้อยมาก และไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณขยะโดยเฉพาะ
ถังสำหรับขยะเปียก อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ให้แยกขยะก็มีน้อยมากเช่นกัน ทำให้ครัวเรือน
ส่วนใหญ่ขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการแยกประเภทขยะ ยังคงทิ้งขยะปะปนกันจน
เกิดความเคยชิน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย ควรมี
ความตระหนักในการคัดแยกขยะก่อนนำทิ้งให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา เพื่อลดปริมาณขยะให้น้อย
ลง ซึ่งนับเป็นสิ่งจำเป็นในการลดการใช้ทรัพยากร ด้วยการนำกลับไปใช้ใหม่ ลดปริมาณน้ำเสีย
ดินเสีย กลิ่นเหม็น และอากาศเป็นพิษอันเนื่องมาจากขยะให้ลดลง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา
ขยะที่จะทวีความรุนแรงขึ้นในอนาคต อันจะส่งผลให้การแก้ปัญหาขยะมีความยากลำบากยิ่งขึ้น
และเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะของเทศบาลมากขึ้นด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรที่
จะศึกษาเรื่อง ความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาต้นทุนค่าเสียโอกาสของการไม่
แยกขยะในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

All rights reserved

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 ศึกษาพฤติกรรมกาาทั้งขะของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย
- 1.2.2 ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคัดแยกและไม่คัดแยกขยะก่อนนำทิ้งของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย
- 1.2.3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงรายกับการแยกขยะก่อนนำทิ้ง
- 1.2.4 ศึกษาค่าเสียโอกาสของการไม่แยกขยะ ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย จากการประมาณค่าความยินดีที่จะจ่าย เพื่อปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น อันเนื่องมาจากปัญหาขยะ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตไว้เฉพาะเขตเทศบาลเมืองเชียงรายเท่านั้น เนื่องมาจากปัญหาขยะมีสาเหตุมาจากความหนาแน่นของประชากรที่อยู่อาศัยในเขตดังกล่าว โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 250 ตัวอย่าง และเฉพาะเจาะจงกับร้านรับซื้อขยะอีก 2 ร้าน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

- 1.4.1 ทราบพฤติกรรมกาาทั้งขะ ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย
- 1.4.2 ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคัดแยกและไม่คัดแยกขยะก่อนนำทิ้งของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย
- 1.4.3 ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงรายกับการแยกขยะก่อนนำทิ้ง
- 1.4.4 ทราบค่าเสียโอกาสของการไม่แยกขยะจากการประมาณค่าความยินดีที่จะจ่าย เพื่อปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น อันเนื่องมาจากปัญหาขยะ
- 1.4.5 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐในการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปปรับปรุง และวางแผนเชิงนโยบายเพื่อการจัดการขยะให้ดีขึ้น

1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ขยะ/ขยะมูลฝอย หมายถึง เศษสิ่งของหรือวัตถุใด ๆ ที่เหลือจากการใช้และต้องการจะทำลาย หรือทิ้งแล้ว เช่น เศษอาหาร เศษกระดาษ เศษแก้ว เศษโลหะ มูลสัตว์ ใบไม้ และกิ่งไม้ เป็นต้น (วิวัฒน์ ไซติเลอศักดิ์, 2533)

การแยกประเภทขยะมูลฝอย หมายถึง การจัดแบ่ง หรือจำแนกหมวดหมู่ขยะมูลฝอย ที่มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ขยะมูลฝอยเปียก ขยะมูลฝอยแห้ง และขยะมูลฝอยอันตราย เป็นต้น

ความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสำนึกถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชากรในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย ด้วยการให้ความร่วมมือแยกขยะมูลฝอยก่อนนำทิ้ง

ความเต็มใจที่จะจ่าย หมายถึง การแสดงออกของประชาชนผู้ใช้บริการเก็บ ขนขยะในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย ที่เต็มใจจะจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บและขนขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น เพื่อปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

ค่าเสียโอกาสของการไม่แยกขยะ หมายถึง การสูญเสียสิ่งแวดล้อมที่ดีอันเนื่องมาจากการไม่แยกขยะ โดยคิดจากค่าความยินดีที่จะจ่ายในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการไม่แยกขยะของกลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย